

▲ Plavuně zaplavovaná a rosnatka okrouhlostá u bývalé "signálky" pod Dyleň.

Divočina za humny aneb za plavuněmi na signálky

Miroslav Trégl, Městský úřad Mariánské Lázně

Lidskou činností předurčenou „divočinou“ mohou být i plochy zbavené vegetačního krytu a opakovaně zraňované. V oblasti vrchů Dyleň (940 m), Čupřina (865 m) a Tišina (791 m) v Českém lese jsou to zejména místa související s výstavbou a údržbou ženijně technického zabezpečení státních hranic v době od padesátých let minulého století do konce roku 1989. Šlo o průseky při tzv. signálních stěnách, se zpevněnou komunikací, s ploty, s pozorovacími věžemi a zoranými pásy. Na těchto pásích byla mimo jiné strhávána půda a používány herbicidy.

Různá intenzita „bránění růstu vegetace“ a rozdílné podmínky jednotlivých stanovišť vedly po čtvrtstoletí spontánního vývoje kdysi zoraných pásů k rozdílným výsledkům. Lze pozorovat celou škálu vegetace, od hustých porostů několik metrů vysokých stromků po „holé“ plošky, někde udržované lesnickými pracemi (skládky dřeva). V určité fázi sukcese se na minerálních kyselých půdách formuje vegetace směřující k sekundárním vřesovištím s výskytem zajímavých druhů rostlin, často z řádu plavuňotvarých. Některé lokality si

představíme podrobněji, včetně dosavadních snah o udržení podmínek vhodných pro přežití vybraných druhů rostlin.

První plochu najdete snadno, hned za plotem objektu bývalé roty Pohraniční stráže u silnice z Tachovské Huti na Slatinu. Sekundární vřesoviště postupně zarůstá borovicí, břizou a smrkem, zatím se zde neprováděly žádné zásahy. Jde o naleziště plavuně vidlačky (*Lycopodium clavatum*), nevelké populace plavuníku zploštělého (*Diphasiastrum complanatum*) a také jsem zde opakovaně pozoroval výskyt zmije obecné (*Vipera berus*). Jdete-li dál po téže silnici, narazíte vlevo na informační tabuli Lesů ČR, s. p. (nelekejte se divného vzhledu klikvy na obrázku, je tam opravdu omylem použita fotografie kavylu) a přímo pod ní je vřesoviště zřetelně rozrývané zvěří, zejména divokými prasaty. I tady byla na počátku všeho člověkem na minerální podklad obnažená plocha. Vřesoviště je dobře zásobované vodou pramenící někde na okraji lesa nad silnicí, proto zde nalezneme druhy jako jsou tučnice obecná (*Pinguicula vulgaris*), rosnatka okrouhlostá (*Drosera*

rotundifolia) nebo všivec lesní (*Pedicularis sylvatica*). Nápadné jsou porosty plavně vidlačky, naopak naprosto nenápadné jsou rostlinky kriticky ohroženého vítodu douškolistého (*Polygala serpyllifolia*) na sušších místech v kořenové zóně smrků. Na vřesovišti se nedávno objevili i kvetoucí jedinec prstnatce Fuchsova (*Dactylorhiza fuchsii*), orchideje, jež se ve větší populaci nachází v blízké rašelinné smrčině. Vlhké vřesoviště pod silnicí společně s rašelinnou smrčinou a zachovalým prameništěm se zdrojovkou potočnicí (*Montia hallii*) vytváří komplex cenných biotopů v pramenné oblasti Lesního potoka, jemuž by statut přírodní památky rozhodně slušel. Zatím o lokalitu pečuje Městský úřad Mariánské Lázně pomocí dotací z Programu péče o krajinu (dále jen PPK).

Teprve na podzim roku 2013 jsem objevil na několika místech signálky mezi vrcholem Tišiny a rozcestím zvaným Plánský můstek opravdu bohaté populace vrance jedlového (*Huperzia selago*) a plavně vidlačky. Většina vranců byla „schována“ v hustě zapojeném porostu smrků. Při podrobnějším průzkumu jsem objevil i rostliny plavně pučivě (*Lycopodium annotinum*). Na nejvíce plavněmi exponovaných místech byl hned v létě roku 2014 proveden zásah (z prostředků PPK zajistil opět Městský úřad Mariánské Lázně), spočívající v prořezávce stromků a tedy v prosvětlení naleziště. To by mělo mimo jiné pomoci k většímu procentuálnímu zastoupení plodících jedinců zdejších plavuňotvarých rostlin. Na signálce v prostoru Tišiny, ale i na jiných místech Dyleňského lesa, lze objevit atraktivní rodinky malých plodničků s růžovým kloboučkem – lišejník malohubku růžovou (*Dibaeis baeomyces*).

Za již zmíněným Plánským můstkem a za můstkem přes Hamerský potok, na téže signálce, neprehlédněte další naleziště tučnice obecné. Jde právě o jeden z úseků bývalého zoraného pásu, jenž zarůstá jen opravdu pomalu dřevinami, navíc tu pomístně dochází k dalším disturbancím mezi deponiemi vytěženého dřeva. V rámci managementu lokality byl proveden zatím jediný zásah, a to v roce 2010, spočívající ve vyřezání drobných stromků a pomístním stržení vegetačního krytu. Velice zajímavou plochou z pohledu výskytu plavuňotvarých rostlin je průsek elektrovedu nad bývalou rotou Pohraniční stráže, kousek od žluté turistické cesty a přibližně 0,9 km severně

- ▲ Plocha s plavněmi pod vrcholem Dyleň.
- ▲ Vranec jedlový a plavuník Isslerův.

od dyleňského vrcholu. Vlastní naleziště se nachází v uměle vytvořené terénní depresi. Kromě obvyklé bohaté populace plavně vidlačky tu roztroušeně roste vranec jedlový a dále minimálně dva druhy plavuníků – plavuník zpoštělý a plavuník Isslerův (*Diphasiastrum issleri*). Při podrobnějším průzkumu porostů plavuníků nelze vyloučit nálež dalšího druhu. Podle mne je to jedno z mála míst v masivu Dyleň se tímto potenciálem, navíc jde o nejvýše položenou lokalitu (cca 800 m n. n.) zmíněnou v tomto

▲ Vlhké vřesoviště pod silnicí na Slatinu. Všechny fotografie Miroslav Tréglér.

článku. Občasné zásahy typu odstraňování drobných dřevin či narušení vegetačního krytu, provádí v posledních letech ZO ČSOP Planá (financováno jak z dotací PPK, tak i z rozpočtů Karlovarského kraje či v jednom případě městem Cheb).

Stejně ochrannářské sdružení provádí po léta managementy na obou následujících lokalitách. Nacházejí se blízko sebe, vlevo i vpravo od červeně značené turistické cesty vedoucí od bývalého Oldřichova vzhůru na Dyleň a na dohled od místa, kde jsou dnes umístěny informační tabule naučné stezky Stebnický potok, zastavení číslo 16. Za hustým smrčím, asi 100 m východně od tabulí, je ukryta plocha s velice vitální populací vrance jedlového. Zachovala se v této kvalitě jen díky včasnému a pravidelnému vystřihávání a vytrhávání smrčků.

Poslední popisovaná lokalita (jižně od tabulí pod zbytkem hraničářské pozorovatelný) je jediným recentním nalezištěm plavuňky zaplavované (*Lycopodiella inundata*) v celém Českém lese. Tato drobná plavuň je konkurenčně slabá, ideálním stanovištěm by byly občasné zaplavované minerální půdy s iniciálními stádii vegetace. Taková konstelace v běžně obhospodařované kulturní krajině prakticky neexistuje. Vhodné plošky se tak nacházejí na místech jako jsou bývalé signálky, dna pískoven a kamenolomů, či plochy po těžbě rašelin. Udržet pro plavuňku vhodné stanovištní podmínky na malé ploše atakované ze všech stran

nárůstem dřevin, s nejistým vodním režimem (tedy s potřebou občasného umělého navádění vody přes lokalitu), není opravdu jednoduché. ZO ČSOP Planá se o to usilovně snaží již od roku 2003 a přes veškerý optimismus nelze říci, že by se populace plavuňky jakkoli zvětšovala. Spíše je tomu naopak. Na druhou stranu, bez ochrannářských zásahů v posledním desetiletí by lokalita patrně zcela zanikla. Zadostiučiněním může být alespoň fakt, že prováděné zásahy zde velmi svědčí populacím druhů jako jsou rosnatka okrouhlostá, všivec lesní a plavuň vidlačka. Roste zde i žebrovice různolistá (*Blechnum spicant*), kapradina v okolí roztroušeně se vyskytující, málokdy však ve větších skupinách. Za potůčkem a úzkým pruhem smrkového lesa, ještě před státní hranicí, se navíc táhne pás rašelinových biotopů. Opět jde o zajímavou a do sebe zapadající mozaiku stanovišť s výskytem zvláště chráněných a ohrožených druhů.

Jsmo na konci krátké exkurze po některých přírodně zajímavých lokalitách Českého lesa v oblasti vrchů Dyleň, Čupřina a Tišina. Výčet samozřejmě není a nikdy nemůže být úplný. Objevování drobností v členitém lesním terénu je opravdu během na dlouhou trať, příroda se navíc dynamicky vyvíjí. Někdy příliš rychle a směrem, který se nám nemusí zamlouvat. V každém případě by bylo dobré, aby alespoň něco z té „divočiny za humny“ přežilo následující desetiletí... ■